

Uloga skupština Srbije i Kosova i normalizacija odnosa

Uvod

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) organizovao je 25. aprila 2015. godine drugi okrugli sto za poslanike iz Srbije i sa Kosova. Prvi susret je održan decembra 2014. godine u Prištini. Diskusija se skoncentrisala na ukupnu ulogu skupština u normalizaciji odnosa između Srba i Albanaca, pre svega oko procesa implementacije Briselskog sporazuma iz aprila 2013. godine. Iz Srbije učestvovali su predstavnici Srpske napredne stranke, Socijalističke partije Srbije, Demokratske stranke, Socijaldemokratske stranke, kao i Partije za demokratsko delovanje; sa Kosova su učestvovali predstavnici Demokratske partije Kosova, Demokratskog saveza Kosova, Pokreta Samoopredeljenje i Alijanse za budućnost Kosova, te Srpske liste. Učešće su uzeli i predstavnici Savezne Skupštine Švajcarske, Švajcarske ambasade u Srbiji i Švajcarskog ministarstva spoljnih poslova.

Sastanak je deo projekta o normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije. Projekat je finansiran od strane Saveznog ministarstva spoljnih poslova Švajcarske.

Na sastanku je postojao konsenzus između učesnika da implementacija Briselskog sporazuma treba da se ubrza. Srpski učesnici su rekli da Priština odlaže sprovođenje aspekata sporazuma koji su najvažniji za Srbe, posebno formiranje Asocijacije/Zajednice većinski srpskih opština (u daljem tekstu Asocijacija/Zajednica), dok su učesnici sa Kosova tvrdili da Beograd nije rasformirao svoj sistem na Kosovu, što je po njima dogovoreno kao preduslov za formiranje Asocijacije/Zajednice. Neki od učesnika su predlagali da demontiranje srpskog paralelnog sistema na Kosovu i formiranje Asocijacije/Zajednice treba da se odvijaju istovremeno.

Mnogi od govornika su istakli da implementacija Briselskog sporazuma se tiče više „tajminga“ nego suštine koju predviđa sporazum: Beograd se složio da demontira paralelne strukture, ali odbija da to uradi dok Priština ne pristane na formiranje Asocijacije/Zajednice, dok Priština načelno slaže sa formiranjem Asocijacije/Zajednice, ali odbija da učestvuje u ovom procesu sve dok ne Beograda demontira svoj sistem na Kosovu. Formiranje Asocijacije/Zajednice i demontiranje srpskog sistema na Kosovu najverovatnije će ostati moneta za dalje pregovore.

Ovaj izveštaj nudi kratak pregled diskusija koje su vođene za okruglim stolom. Da bi se podstakao otvoreni razgovor, sastanak je održan pod Chatham House pravilom, te navodi izlaganja nisu pripisani određenim govornicima. Potpredsednik CIG Shpetim Gashi pripremio ovaj izveštaj, i CIG snosi odgovornost za njegov sadržaj.

Normalizacija bez priznanja

Spor oko statusa ostaje glavna prepreka za značajniju normalizaciju odnosa između Srbije i Kosova, što se takođe ogledalo u diskusijama. Gotovo svi učesnici sa Kosova su navodili da je normalizacija odnosa teška sve dok Beograd ne prizna nezavisnost Kosova. „Ne možete graditi normalne odnose sa susedom koji tvrdi da je vaša kuća njegova. Prvo komšija treba da prizna vaše pravona kuću i tek onda možemo postati prijatelji“, rekao je učesnik.

Srpski učesnici su rekli da Srbija neće priznati Kosovo, barem ne u skorije vreme. S obzirom na ovu dilemu, većina govornika favorizovala postojeći pristup normalizacije, korak po korak, od kojih se prvi čine u oblastima u kojima su sporazumi mogući, umesto da se dijalog sasvim zaustavi sve dok Srbija ne prizna Kosovo. Za razliku od drugih sastanaka CIG-a sa redovnim učesnicima, na ovom sastanku poslanici su dosledno insistirali na imenu „Republika Kosovo“, odnosno „Kosovo i Metohija“.

Poslanici bi mogli igrati ključnu ulogu naročito u promovisanju pomirenja i tolerancije između dva društva. Mnogi govornici su istakli da su odnosi između njihovih društava uslovljeni teškom prošlošću, kao i predrasudama i negativnim mišljenjima o drugom. Čak i generacije rođene nakon rata su negativno nastrojene prema Albancima sa Kosova odnosno Srbima. Ovo se ne zasniva na sopstvenim iskustvima, već na narativima. Ovo pitanje treba da bude razmatrano i poslanici bi mogli da doprinesu, imajući u vidu njihove bliže veze sa populacijama, kroz pokretanje promene u obrazovanju, naročito u pogledu udžbenika istorije, te kroz organizovanje kulturnih interakcija između studenata i promovisanje jedne opšte kampanje u cilju uvećanja nivoa tolerancije i suštinske integracije manjinskih zajednica. Oba društva treba da prepoznaju šta se desilo, te da preuzmu svoj deo odgovornosti i da preduzmu korake u cilju donošenja pravdu za žrtve. „U suprotnom, naša deca će čuti samo priče mržnje, da su zločini u našem regionu pošli nekažnjeno, i da nastave da odrastaju mrzeći jedni druge.“

Srbija i Kosovo treba da se više fokusiraju na ekonomsku i poslovnu saradnju. Jedan od govornika je primetio da je ekonomska saradnja manje osetljiva, te da ima veće šanse za uspeh. „U politici, akteri imaju korist od stvaranja barijera i problema, dok u biznisu i ekonomiji akteri imaju koristi od demontaže takvih prepreka“, istakao je govornik. Proces dijaloga u Briselu je važan za uspostavljanje političke saradnje između dve vlade, kao i za ublažavanje tenzija između dva društva, ali prava normalizacija zahteva uklanjanje trgovinskih barijera, punu slobodu kretanja, te međusobno priznavanje obrazovnih sistema i diploma. Ovo poslednje bi posebno bilo od pomoći Albancima na jugu Srbije, pošto veliki broj njih ima diplome iz kosovskih univerziteta.

Ali učesnici su se složili da je politička normalizacija je preduslov za socijalnu i ekonomsku saradnju.

„Dijalog u Briselu je poslužio kao koristan instrument za razbijanje statusa quo, posebno na severu Kosova. Implementacija nije tekla tako glatko, ali niko nije predvideo da će biti jednostavan proces,“ rekao je govornik dodajući da važna činjenica upravo da je proces dobio odobrenje od strane naroda, kako u Srbiji, tako i na Kosovu. „Ljudi na Kosovu i Srbiji dovode u pitanje rezultate dijaloga, ali oni ga podržavaju kao instrument za normalizaciju odnosa.“ Isti govornik je dodao da saradnja treba da bude proširena u oblastima vezanim za evropske integracije i upravljanje na lokalnom nivou, kao manje politički osetljivim.

„Prelazi između Kosova i Srbije su najgori u Evropi“, rekao je učesnik. „Vreme koje je potrebno da službenici prođu kroz putne isprave, a potom i zamena kosovskih registarskih tablica sa privremenim srpskim i visoke naknade za osiguranje vozila (mesečna taksa za kosovske automobile je 135 evra, dok Srbi plaćaju oko 20 evra za dve nedelje) nisu samo teret za džep, već i stvaraju osećaj da se ulazi na neprijateljsku teritoriju.“ Poslanici su pozvali Beograd i Prištinu da olakšaju procedure prelaska i eliminišu „kriminalne naknade za osiguranje.“ Neki govornici su istakli da naknade za osiguranje donose pogodnosti za osiguravajuća društva, i u Srbiji, a i na Kosovu, da nastave „da redovno pljačkaju građane na legalan način.“ Oni su takođe podržali sporazum o besplatnom telefonskom romingu i opšti sporazum o telekomunikacijama. Suočeni sa ovim veštačkim preprekama, i pod utiskom čekanja koje je trajalo tri sata na prelazu zbog logističkog nesporazuma, poslanici sa Kosova su naveli da dogovor o slobodi kretanja iz Brisela nije adekvatan i da se ga je potrebno ponovo pregovarati. U suprotnom, neki su rekli, Priština treba da primeni recipročne mere.

Postoji mnogo pitanja koja nisu politička gde bi Beograd i Priština mogli da učine značajan napredak. Srpski govornik je sugerisao da bi kosovski gradonačelnici mogli da stvore bolje uslove za povratak izbeglica kosovskih Srba, te da bi Priština mogla da poštuje kvote za zapošljavanje manjinskih zajednica, kao i da bizakon o jezicima mogao biti bolje poštovan. Takva pitanja se nemaju vezu sa statusom, već pre svega sa vladavinom prava na Kosovu.

Pitanje „nestalih osoba“ je još jedno koje je već moglo biti rešeno da postoji bilo više političke volje. Poslanica sa Kosova je navela da su samo tokom prethodne nedelje posmrtni ostaci 28 nestalih sahranjeni u njenom selu, te da se još 16 vode kao nestali. „Dok ne rasvetlimo prošlost, ona će nastaviti da nas proganja. Mi ne možemo imati normalne odnose kad petnaest godina nakon rata još uvek sahranjujemo ljude.“ Još uvek ima oko 1.700 nestalih osoba, od kojih je oko 400 Srba.

Narativ o nestalim osobama je takođe podeljen po etničkim linijama. Postoje dva spomenika posvećenim nestalim osoba, jedan u Prištini za Albance i jedan u Gračanici za Srbe. U javnom diskursu, pominju se samo nestala lica iz sopstvene zajednice. Kosovska skupština je usvojila rezoluciju prošle godine tražeći da se dijalog sa Beogradom uslovi

sa pronalaskom nestalih, ali, kako je jedan od učesnika naveo, Beograd sigurno ne može pronaći nestale Srbe, te bi uslovljavanje imalo smisla jedino ako Priština odradi svoj udeo u pronalaženju nestalih.“ Drugi govornik je rekao da „je licemerno da Albanci traže da Beograd pronađe nestale osobe iz njihove zajednice, ali da ne postoje slični zahtevi u vezi sa nestalim Srbima. Podjednako je licemerno da Srbi traže da Priština da pronađe nestale Srba, ali da ne spominje potrebu da njihova vlada pronađe Albance koji su nestali.“

Prijatelji normalizacije

Poslanici iz Srbije i sa Kosova treba da formiraju grupu „Prijatelji normalizacije“, predložila je jedna od učesnica. Većina učesnika je podržala ovaj predlog, ali su neki rekli grupa neće moći da funkcioniše sve dok Skupština Srbije ne prizna Skupštinu Kosova kao instituciju nezavisne države. „Takve grupe mogu postojati samo među jednakima. Ako srpski parlamentarci mogu da nas smatraju za jednake, onda možemo formirati grupu.“ Iako takvo priznanje verovatno neće doći od strane srpskih poslanika, jedna od srpskih učesnica je rekla da bi grupa mogla da pomogne u ublažavanju napetosti, kao i da izgradi zamah za nove inicijative. Istakla je da će grupa voditi dijaloge, a ne pregovore.

Normalizacija odnosa se dešava, sa ili bez priznavanja Kosova od strane Srbije. Malo njih je očekivalo da će se održavati sastanci između poslanika sa Kosovu i iz Srbije samo sedam godina nakon proglašenja nezavisnosti Kosova. Mnogi od tih sastanaka nisu čak ni održani uz posredovanje strane međunarodne zajednice.

„Normalizacija je kada Srbi govore o diskriminaciji Albanaca u Srbiji, a Albanci govore o diskriminaciji Srba na Kosovu, a ne obrnuto, kao što je na ovom sastanku“, rekao je jedan od učesnika.

Parlamenti kao instrumenti kontrole izvršne vlasti ili kao glasačke mašine

Srbija i Kosovo su parlamentarne demokratije, ali skupštine su im veoma slabe. Lojalnost poslanika je usmerena više prema lideru stranke nego prema biračima, pošto lideri odlučuju ko će biti na izbornoj listi. Neki govornici su rekli da skupštine u Srbiji i na Kosovu služe samo kao „mašine za glasanje.“ Učesnik sa Kosova je izvestio da Vlada Kosova isključuje parlamenta iz procesa pregovaranja sa Srbijom, dok je sama skupština, praktično bez pitanja ratifikovala Briselski sporazum. Neki od srpskih učesnika su izjavili da je situacija slična u njihovoj skupštini. „U Srbiji je još gore, pošto jedna partija ima apsolutnu većinu. Opozicione stranke nemaju značajan uticaj.“

Često postoji pritisak od strane izvršne vlasti da glasaju u korist određenog zakona i podržave određene inicijative, ali postoji visok nivo autocenzure, objasnio je jedan od učesnika. „Mi ne možemo uvek reći ono što želimo zato što se to možda neće svideti partijskim funkcionerima. „Kako lider stranke odlučuje ko postane poslanik, poslanici ne osećaju lojalni prema samoj instituciji. Ovo je više prisutno u Srbiji

nego na Kosovu, s obzirom na proporcionalni sistem izbora u Srbiji sa zatvorenim listama.

S obzirom na slabu ulogu i uticaj skupština, jedan od učesnika je rekao da skupštine uopštene treba ni da raspravljaju briselskom dijalogu, jer se vlade ne konsultuju sa njima. „Kao poslanici, često saznamo o nekim odlukama putem medija, uključujući odluke koje smo mi nadležni da usvojimo.“ Isto je bilo sa dijalogom. „Prema tome, ja ne želim da poštujem proces koji ne poštuje mene i instituciju koju predstavljam.“

Zaključak

Učesnici su predložili da poslanici iz Srbije i sa Kosova povećaju međusobnu interakciju kroz neformalne sastanke, sastanke parlamentarnih odbora, te kulturne i sportske događaje, kao što su fudbalske utakmice između pripadnika dva parlamenta, kao i da unaprede saradnju oko pitanja evropskih integracija. Poslanici obe skupštine su rekli da je, uprkos postojećem sporu oko statusa, u interesu oba društva da napreduju u svom putu ka evropskim integracijama i da međusobno ne treba da opstruiraju jedni druge.

Učesnici su preporučili da Beograd i Priština ubrzaju implementaciju Briselskog sporazuma, a posebno da utiču na rešavanje pitanja koja imaju veliki uticaj na svakodnevni život ljudi, uključujući smanjenje naknade za osiguranja za vozila i priznavanje univerzitetskih diploma. Oni su obećali da će biti više angažovani u pružanju pomoći na postizanju i implementaciji sporazuma o obrazovanju, upotpunjavanju sporazuma o slobodi kretanja, i formiranju grupe „Priatelja normalizacije“. Grupa će potencijalno doprineti izgradnji zamaha i podršci za korake koje obe vlade treba da preduzmu u cilju normalizacije odnosa.

Takođe bi trebalo da bude više saradnje oko pitanja na nestalih lica i oba društva treba da prihvate deo odgovornosti i obaveze na njegovom rešavanju. Učesnici su rekli da će podstaći svoje vlade da učine više na pronalaženju nestalih, te su se dogovorili da obrate pažnju na ovaj problem na narednim sastancima.

Učesnici su se saglasili da održe naredni sastanak u Prištini tokom predstojećeg leta.

Učesnici

po abecednom redu

Besim Beqaj, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratska partija Kosova
Gordana Čomić, poslanica u Skupštini Srbije, Demokratska stranka
Aida Ćorović, poslanica u Skupštini Srbije
Ilir Deda, poslanik u Skupštini Kosova, Pokret Samoopredeljenje
Blerta Deliu-Kodra, poslanica u Skupštini Kosova, Demokratska partija Kosova
Sadri Ferati, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova
Riza Halimi, poslanik u Skupštini Srbije, Partija za demokratsko delovanje
Teuta Haxhiu, poslanica u Skupštini Kosova, Alijansa za budućnost Kosova
Lirije Kajtazi, poslanica u Skupštini Kosova, Demokratska partija Kosova
Bardhyl Metaj, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova
Ganimete Musliu, poslanica u Skupštini Kosova, Demokratska partija Kosova
Vladimir Orlić, poslanik u Skupštini Srbije, Srpska napredna stranka
Krstimir Pantić, poslanik u Skupštini Srbije, Srpska napredna stranka
Slobodan Petrović, poslanik u Skupštini Kosova, Lista Srpska
Dejan Radenković, poslanik u Skupštini Srbije, Socijalistička partija Srbije
Branko Ružić, poslanik u Skupštini Srbije, Socijalistička partija Srbije
Janko Veselinović, poslanik u Skupštini Srbije, Socijaldemokratska stranka
Vanja Vukić, poslanica u Skupštini Srbije, Socijalistička partija Srbije
Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Arber Kuci, saradnik, Savet za inkluzivno upravljanje
Christa Markwalder, potpredsednica, Skupština Švajcarske, FDP.Liberali
Igor Novaković, saradnik, Savet za inkluzivno upravljanje
Jean-Daniel Ruch, ambasador Švajcarske u Srbiji
Talia Wohl, programskaslužbenica, Savezno ministarstvo spoljnih poslova
Švajcarske